

ГАЛУЗЕВА СТРУКТУРА ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Процеси приватизації великих підприємств і запуск ринкового механізму призвели до часткової руйнації промислової бази економіки. Були закриті тисячі промислових підприємств. Оновлення ринку супроводжувалося деіндустріалізацією промисловості, деградацією науки й освіти, призупиненням технічного прогресу. Інтеграція ослабленої української економіки зі світовим ринком як постачальника сировини та продукції з низькою доданою вартістю деформувала її структуру та призвела до технічної залежності від промислово розвинених країн [1].

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Дослідженню цієї проблематики присвячено значна кількість досліджень, серед яких необхідно відмітити наукові праці М. Зверякова, В. Геєця, М. Портера, М. Кастельса, Е. Тоффлера та інших.

Мета. Щоб запобігти подальшому скороченню промислової бази економіки та відновити її економічний динамізм, необхідно поставити на порядок денний завдання реіндустріалізації економіки.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх 10 років спостерігається процес скорочення частки промислових суб'єктів господарювання у загальній чисельності. Це вказує на те, що процес деіндустріалізації економіки триває. На рис. 1 проаналізуємо динаміку частки промислових суб'єктів господарювання у загальній чисельності.

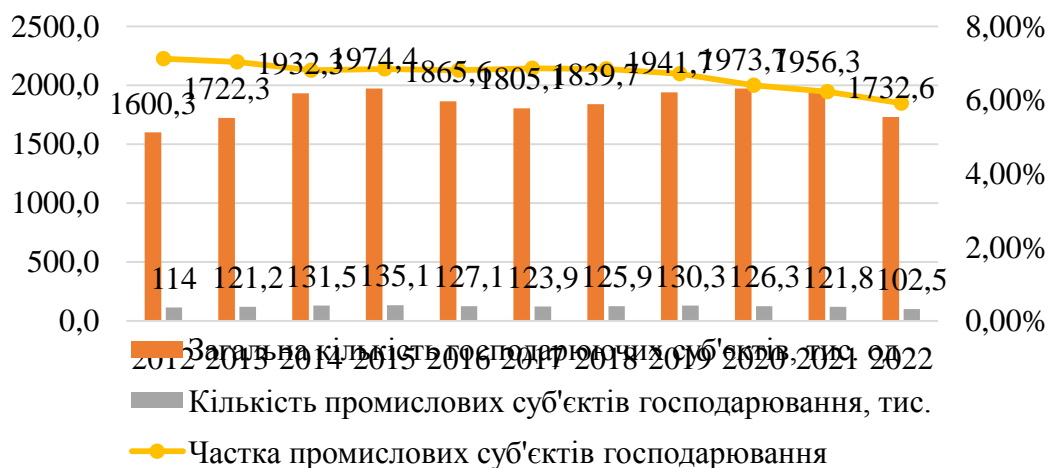

Рис. 1. Динаміка частки промислових суб'єктів господарювання у загальній чисельності. (Джерело: складено автором за даними [2])

У 2021 році порівняно із 2012 роком спостерігається збільшення загальної чисельності суб'єктів господарювання на 356 тис. одиниць. При цьому збільшення промислових суб'єктів господарювання за період 2012-2021 роки відбулося на 7,8 тис. одиниць. Внаслідок російського вторгнення протягом 2022

року чисельність суб'єктів господарювання скоротилося до 1732,6 тис. осіб, тобто на 223,7 тис. грн., у тому числі на 11,5 тис. одиниць промислових суб'єктів господарювань.

2022 рік міг би стати для України рекордним за обсягами експорту за всю історію незалежності, якби не повномасштабне вторгнення росії. Вже на початку року, у січні-лютому 2022 року, український експорт показав позитивну динаміку зростання порівняно з відповідним періодом минулого року – зростання експорту склало 34% **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Проаналізуємо динаміку експорту України. Експорт відносно до ВВП має тенденцію до скорочення і у 2022 році досяг 35,5%. І загалом зовнішньоторговельна діяльність України має негативне сальдо, що свідчить про недостатній розвиток експортного потенціалу України. Разом із зростанням обсягів експортно-імпортних операцій, імпорт в Україну в останні роки хронічно випереджає експорт, а їх різниця сягає часом 8% ВВП [4].

Протягом січня-лютого експорт України зростав із темпом понад 35%. Проте вже в березні стався різкий зрив поставок за кордон – скорочення склало 50%. За підсумками складного 2022 року експорт українських товарів склав 100 млн тонн на загальну суму 44,2 млрд дол, що на 35% менше, ніж у 2021 році. **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

У 2022 році Україна експортувала послуг на 9,2 млрд дол, що на 28,3% менше, ніж у 2021 році. Найбільш експортованими видами послуг у 2022 році були телекомунікаційні, комп'ютерні та інформаційні послуги (40,5% від загального обсягу експортованих послуг, тобто 3,7 млрд дол. США), транспортні послуги (32,3%, або 3 млрд дол. США) та бізнес-послуги (11,2% або 1 млрд дол. США). Єдиною категорією, яка показала зростання у 2022 році, є фінансові послуги (+76,7%). Підсумки складного 2022 року свідчать про те, що Україна експортувала свої товари та послуги до 233 країн і територій світу. Основними країнами-партнерами України є Польща, Румунія, Туреччина, Китай, Угорщина та Німеччина. Основними регіонами експорту у 2022 році були Київ (на цей регіон припадало 27,1% експорту України), Дніпропетровська (12%), Львівська (7,2%), Одеська (5,6%) та Запорізька (5,5%) області **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Загалом Україна на світових ринках спеціалізується як експортер залізної руди, олії, пшениці, кукурудзи та залізних напівфабрикатів, що вказує на сировинний характер економіки та її примітивізацію.

В Україні процес деіндустріалізації, зумовлений перехідним етапом розвитку економіки, сьогодні призводить до формування економіки сировинного типу. Враховуючий той аспект, що розвиток виробничого сектору є ключовим фактором підвищення продуктивності, а отже, економічного зростання, для України питання необхідності нової індустріалізації сьогодні має екзистенційне значення. Так, станом на квітень 2023 року загальна сума задокументованих пошкоджень інфраструктури України внаслідок російського широкомасштабного вторгнення оцінювалося в 147,5 млрд дол. (остання оцінка за відновною вартістю) [5]. Триваюче руйнування промислових об'єктів та інфраструктури агропромислового комплексу продовжує спричиняти загальні

збитки. Загалом більшість великих підприємств чи галузей України, які так чи інакше постраждали від агресії, поступово стали неконкурентоспроможними через застарілу техніку, високу енергоємність та брак коштів на їх розвиток. У такому разі економічне відновлення, за умови, що воно ґрунтується на підході «відбудувати краще», могло б прискорити модернізацію України – процес, через який багато інших країн уже проходять роками. Наприклад, відбудова сталеливарної промисловості після війни може дати шанс зменшити відрив від розвинутих країн за рахунок впровадження передових технологій. Ця закономірність стосується і інших галузей. Тому модернізація України здатна була би не тільки зробити вітчизняні підприємства конкурентоспроможними на зовнішніх ринках, але і започаткувала би процес реіндустріалізації України із акцентом на зростання продуктивності праці. І цей фактор стане вирішенням, в тому числі, кадрової проблеми, яка теж посилюється внаслідок російсько-української війни. У такому разі післявоєнна Україна має шанс вирішити деякі системні проблеми, які існували протягом її незалежності. Якщо вона зможе це зробити, вона вийде з війни не тільки сильнішою з точки зору безпеки, але й більш стійкою та економічно розвиненою.

Зараз держава здебільшого надала пріоритет підтримці агропромислового комплексу, а не промисловості. Галузь поки що підтримується на рівні оголошення намірів і дій, з прицілом на майбутнє. Україна зосередилася на розвитку галузей, які забезпечать найбільший експортний ефект у напрямку моделі зростання. Пріоритетними напрямками уряд визначив металургійний сектор, агропромисловий комплекс з високим рівнем переробки, військові та аерокосмічні технології, ІТ та військові технології на основі ІТ-рішень. Проте ІТ-сектор неможливо розвивати без власної промислової бази, на яку він працюватиме.

Висновок. Таким чином, війна може стати поштовхом для остаточного зниження ролі промисловості в економіці країни. Зважаючи на всі проблеми, породжені війною, такий розвиток подій у післявоєнній перспективі цілком ймовірний. Після закінчення бойових дій деіндустріалізація України цілком можлива. Українська промисловість переживає дуже важкі часи через падіння попиту, складний експорт, переїзд, порушення ланцюгів поставок, постійні відключення електроенергії, блокування податкових декларацій тощо.

Література:

1. Геєць В. Особливості взаємозв'язку економічних та політичних трансформацій на шляху до реконструктивного розвитку економіки України. *Економіка України*. 2017. № 10. – С. 3-17. URL: <http://surl.li/qdrqi> (дата звернення: 23.10.2023).
2. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності (2010-2022). *Державна служба статистики*. URL: <http://surl.li/nzvvd> (дата звернення: 23.10.2023).
3. Експорт України у 2022 році: головні тенденції, сектори та регіони. *Дія*. 2023. URL: <http://surl.li/mmgye> (дата звернення: 23.10.2023).
4. Експорт та імпорт України. *Мінфін*. 2023. URL: <http://surl.li/ncpbp> (дата звернення: 23.10.2023)

5. \$147.5 billion – the total amount of damages caused to Ukraine’s infrastructure due to the war, as of April 2023. *KSE Institute*. URL: <http://surl.li/qdrn> (дата звернення: 21.09.2023)